

บทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในการ ดำเนินคดีแบบกลุ่ม : ศึกษาเฉพาะคดีผู้บริโภค

วรรณรัตน์ ลิ้มปวีรอมร*

รองศาสตราจารย์ ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์**

บทคัดย่อ

การดำเนินคดีในศาลตามปกติที่มีการต่อสู้คดีและมีการเสนอพยานหลักฐานต่อศาล เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงตามที่กล่าวอ้างจนกระทั่งศาลมีคำพิพากษาชี้ขาดในประเด็นข้อพิพาทแห่ง คดีอาจใช้ระยะเวลาอันยาวนานและเสียค่าใช้จ่ายสูง หากคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ยอมรับผลของคำ พิพากษาก็อาจใช้สิทธิอุทธรณ์ฎีกาในประเด็นต่าง ๆ ทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย นอกจากนี้ยังมี ขั้นตอนในชั้นบังคับคดีเพื่อจะบังคับคู่ความฝ่ายที่ไม่ยอมปฏิบัติตามคำพิพากษา ซึ่งกระบวนการ ต่าง ๆ เหล่านี้ใช้เวลานานและยุ่งยากซับซ้อน แต่หากคู่ความสมัครใจเจรจากันและสามารถบรรลุ ข้อตกลงอย่างหนึ่งอย่างใดจนกระทั่งทำสัญญาประนีประนอมยอมความและมีการนำเสนอขึ้นสู่ ศาลเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาตามยอมยอมทำให้คดียุติเร็ว ลดขั้นตอนที่ยุ่งยาก ลดค่าใช้จ่ายใน การดำเนินคดี ทั้งยังมีผลเป็นการรักษาชื่อเสียงเนื่องจากไม่มีฝ่ายใดที่ได้ชื่อว่าเป็นฝ่ายที่แพ้คดี โดยเฉพาอย่างยิ่งสำหรับผู้ประกอบธุรกิจซึ่งภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่สำคัญ สำหรับการดำเนินคดี ผู้บริโภคแบบกลุ่มก็เช่นเดียวกัน หากต้องมีการสืบพยานจนศาลมีคำพิพากษาอาจใช้ระยะเวลา ยาวนานกว่าปกติเนื่องจากข้อเท็จจริงที่สลับซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับผู้บริโภคจำนวนมาก ทั้ง ผู้บริโภคที่เป็นโจทก์ในคดีนั้นเอง สมาชิกกลุ่มซึ่งเป็นบุคคลภายนอกแต่ต้องผูกพันกับผลของคำ พิพากษา และจำเลยซึ่งเป็นผู้ประกอบธุรกิจ ทั้งกรณีไม่ว่าหากศาลมีคำพิพากษาตัดสินแล้วจะ เป็นผลดีต่อสมาชิกกลุ่มหรือไม่เพียงใด แต่หากคู่ความสามารถประนีประนอมยอมความกันได้ สมาชิกกลุ่มย่อมจะได้รับการเยียวยาความเสียหายเร็วขึ้น และในกรณีที่ความเสียหายที่สมาชิก กลุ่มแต่ละรายได้รับมีจำนวนเพียงเล็กน้อยและมีสมาชิกกลุ่มที่ไม่ปรากฏชื่อเป็นจำนวนมาก การชำระเงินสดซึ่งมีมูลค่าเพียงเล็กน้อยให้แก่สมาชิกกลุ่มแต่ละรายย่อมไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายในการ ดำเนินการ ดังนั้น การประนีประนอมยอมความโดยการชดใช้ด้วยประโยชน์อย่างอื่นแทนเงินหรือ การชดใช้ด้วยบัตรลดราคา (Coupon Settlement) จึงอาจเป็นวิธีการที่เหมาะสมและมีความ จำเป็นและเป็นผลดีต่อสมาชิกกลุ่มที่ได้รับการเยียวยาความเสียหายเร็วขึ้น แต่การประนีประนอม ยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มย่อมมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคน แม้จะไม่ได้เข้ามาเป็น

* นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

** ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

คู่ความในคดีด้วย ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้ศาลเข้ามามีบทบาทในการพิจารณาสัญญา ประนีประนอมยอมความว่ามีความเป็นธรรมและคุ้มครองประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอ

1. บทนำ

ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีแพ่งสามัญ เพราะเป็น กระบวนการพิจารณาในรูปแบบใหม่ซึ่งมีขั้นตอนยุ่งยากซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น โดยกฎหมายให้สิทธิ โจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่มมีอำนาจดำเนินคดีแทนสมาชิกกลุ่มไม่ว่าสมาชิกกลุ่มจะยินยอมหรือไม่ ซึ่ง เป็นการดำเนินคดีแทนผู้อื่นโดยผลของกฎหมายและคำพิพากษาตามยอมผูกพันคู่ความและ สมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้แสดงเจตนาออกจากกลุ่ม โจทก์มีอำนาจกำหนดทิศทางในการดำเนินคดีและ อาจทำสัญญาประนีประนอมยอมความอันมีลักษณะสมยอมกับจำเลยทำให้สมาชิกกลุ่มได้รับความ เสียหาย ทั้งนี้แม้กฎหมายจะให้สิทธิสมาชิกกลุ่มคัดค้านและแสดงเจตนาออกจากกลุ่ม แต่สมาชิก กลุ่มไม่มีสิทธิชี้้นำ กำหนดทิศทางหรือมีส่วนร่วมในการกำหนดเงื่อนไขของสัญญาประนีประนอม ยอมความ อีกทั้ง การตรวจสอบเป็นไปได้ได้ยากเนื่องจากสมาชิกกลุ่มอาจไม่มีกำลังความสามารถ เพียงพอ และการนำคดีมาฟ้องด้วยตนเองอาจเสียเวลาและไม่คุ้มกับค่าใช้จ่าย ดังนั้น จึงจำเป็นที่ ศาลจะต้องเข้ามามีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความว่ามีความเป็นธรรม และเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่ม เพื่ออำนวยความสะดวกในทางศาล

2. บทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีแพ่ง คดีผู้บริโภคและคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม

การประนีประนอมยอมความในคดีแพ่งเป็นสิทธิของคู่ความ ซึ่งกระทำได้อย่างเสรี และทำได้ตลอดเวลาไม่ว่าจะก่อนหรือหลังจากศาลมีคำพิพากษา โดยเป็นไปตามหลักความ ประสงค์ของคู่ความ (Principle of Disposition) และคำพิพากษาตามยอมผูกพันเฉพาะคู่ความ ไม่มีผลถึงบุคคลภายนอก และคู่ความมีหน้าที่ต้องดูแลรักษาผลประโยชน์ของตน หากข้อตกลงใน สัญญาประนีประนอมยอมความไม่ขัดต่อกฎหมาย ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดี ศาลต้อง พิพากษาไปตามนั้นตามมาตรา 138 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ศาลไม่อาจใช้ดุลพินิจไม่อนุญาต อันเป็นการขัดต่อเจตนารมณ์ของคู่ความได้เพราะจะเป็นการก้าวก้าวและ ลำเอียงต่อความยุติธรรมทางศาล

การประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคกำหนดเพียงว่าต้องได้รับความยินยอม เป็นหนังสือจากผู้บริโภคมาแสดงต่อศาลตามมาตรา 19 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติวิธี พิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 และเมื่อพิจารณาบทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ก็เพียงกำหนดเกี่ยวกับการ ถอนฟ้องให้ศาลพิจารณาอนุญาตได้ก็ต่อเมื่อเห็นว่าไม่เป็นผลเสียต่อการคุ้มครองผู้บริโภคโดย

ส่วนรวม แต่ในเรื่องการทำสัญญาประนีประนอมยอมความกลับไม่มีการกำหนดให้ศาลมีบทบาท
อย่างไรใด ๆ เพิ่มเติม จึงต้องนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม
ดังนั้น การพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความที่คู่ความเสนอต่อศาลในคดีผู้บริโภคนั้น เพื่อให้
ศาลมีคำพิพากษาตามขอมานั้น แม้ศาลจะเห็นว่าฝ่ายหนึ่งเสียเปรียบอีกฝ่าย ศาลก็ไม่อาจก้าวล่วง
ไปเปลี่ยนแปลงข้อสัญญาใด ๆ อันเป็นการขัดต่อเจตนารมณ์ของคู่ความได้ ศาลคงจำกัดบทบาท
ในการพิจารณาเพียงว่ามีข้อสัญญาใดที่ขัดต่อกฎหมาย ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดี
หรือไม่ หากไม่มีข้อขัดข้อง ศาลก็ต้องมีคำพิพากษาไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น

ส่วนการประนีประนอมยอมความในคดีแบบกลุ่ม ไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์การ
พิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความให้ชัดเจน เพียงแต่กำหนดกว้าง ๆ ไว้ในร่าง
พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่..) พ.ศ.
(การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มาตรา 222/32 ให้ศาลคำนึงถึง

- (1) ความจำเป็นในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (2) ความคุ้มครองหรือประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม
- (3) ความยุ่งยากหรือความสะดวกในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (4) ความเป็นธรรมและความมีประสิทธิภาพในการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไป
- (5) จำนวนสมาชิกกลุ่มที่คัดค้าน
- (6) ความสามารถของจำเลยในการชดเชยค่าเสียหายในกรณีที่มีการตกลงกันหรือ
ประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี
- (7) การตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีของคู่ความมี
ความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่ม

จึงอาจมีปัญหว่ากรณีที่ศาลพิพากษาตามขอมในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม หากโจทก์กับ
จำเลยตกลงจ่ายค่าทนายความเกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้ในสัญญาประนีประนอมยอม
ความ ศาลจะใช้ดุลพินิจไม่อนุญาตให้ตกลงดังกล่าวได้หรือไม่ จะเป็นการก้าวล่วงเจตนาของ
คู่ความหรือไม่ และข้อตกลงดังกล่าวจะมีผลกระทบต่อผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มหรือไม่
เนื่องจากร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการ
ดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ รายละเอียด ขอบเขตบทบาทของศาลในการพิจารณา
สัญญาประนีประนอมยอมความให้ชัดเจน จึงมีแนวโน้มว่าศาลจะจำกัดบทบาทของตนเองไว้โดย
ไม่ใช้อำนาจแก้ไขสัญญาประนีประนอมยอมความ

แม้ตัวบทรวมทั้งเจตนารมณ์ของกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะให้อำนาจ
แก่ศาลในการควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาอันเป็นการแสดงบทบาทในเชิงรุกเพื่อให้ความ
เป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่ายโดยเฉพาะสมาชิกกลุ่มที่ไม่มีโอกาสที่จะคุ้มครองประโยชน์ของตนเอง
เนื่องจากการจัดการคดีขึ้นอยู่กับโจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่ม แต่บทบาทของศาลในการพิจารณา

สัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเพื่อให้ความคุ้มครองสมาชิกกลุ่มที่อยู่ในฐานะที่ต่ำกว่าอาจจะเกิดขึ้นไม่ได้ เนื่องจากอิทธิพลของระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) เพราะรูปแบบกระบวนการพิจารณาคดีของศาล การสืบพยานของประเทศไทยอยู่ภายใต้แนวความคิดของระบบกล่าวหาส่งผลให้กระบวนการพิจารณาขึ้นอยู่กับคู่ความในคดีเป็นสำคัญศาลมักไม่มีบทบาทในการควบคุมกระบวนการพิจารณาและไม่มีส่วนร่วมในการค้นหาความจริงเนื่องจากศาลถูกปลูกฝังความคิดว่า การดูแลรักษาผลประโยชน์เป็นหน้าที่ของคู่ความในคดีเท่านั้นศาลจะมีบทบาทเป็นเพียงกรรมการคอยตัดสิน หากศาลเข้าไปก้าวล่วงผลประโยชน์ของคู่ความอาจถูกมองว่าศาลไม่เป็นกลางและอาจถูกร้องเรียนได้ อีกทั้ง มีข้อกำหนดในประมวลจริยธรรมของข้าราชการตุลาการในเรื่องจริยธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในทางอรรถคดีว่า “ผู้พิพากษาจะต้องวางตนเป็นกลาง” แม้ว่าประมวลจริยธรรมของข้าราชการตุลาการจะมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดแนวทางในการประพฤติปฏิบัติและการดำรงตนที่ข้าราชการตุลาการพึงยึดถือปฏิบัติแล้ว แต่ก็มีสภาพบังคับทางวินัยเกี่ยวกับความผิดตามประมวลจริยธรรมด้วย ซึ่งอาจเป็นเหตุให้ศาลไม่กล้าแสดงบทบาทในเชิงรุกโดยการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเพราะอาจถูกร้องเรียนว่ากระทำผิดทางวินัยโดยไม่วางตนเป็นกลาง

แม้ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเปิดโอกาสให้ศาลมีบทบาทในกระบวนการพิจารณาและมีส่วนร่วมในการค้นหาความจริงเพื่อใช้ประกอบดุลพินิจในการอนุญาตให้ประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม แต่ร่างกฎหมายดังกล่าวมิได้กำหนดหลักเกณฑ์ รายละเอียดและขอบเขตอำนาจของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีแบบกลุ่มไว้อย่างเพียงพอซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรมของศาล

ปัญหาอันเป็นอุปสรรคต่อบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวอยู่ที่ตัวบทกฎหมายที่มิได้กำหนดขอบเขตอำนาจศาลที่ชัดเจนและยังมีปัญหาอีกประการที่มีความสำคัญไม่แพ้กันคือแนวความคิดหรือค่านิยมของผู้เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง โดยเฉพาะแนวความคิดหรือค่านิยมในการกำหนดบทบาทของศาลเอง การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจะต้องเริ่มจากการปลูกฝังความเชื่อ แนวความคิดและค่านิยมของศาลรุ่นใหม่ให้พิจารณาถึงผลดีและผลเสียของการใช้บทบาทศาลในลักษณะของระบบกล่าวหาโดยตระหนักถึงภาระหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรมเพื่อให้ประชาชนได้รับความเป็นธรรมให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด โดยศาลจะต้องใช้อำนาจที่ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มในส่วนของบทบาทในเชิงรุกของศาลในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อนำมาปรับใช้ในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเพื่อคุ้มครองสมาชิกกลุ่มที่มิได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีให้ได้มากที่สุดและเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคน โดยหัวใจหลักของการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มนั้นไม่ได้เป็นเพียงแค่การอำนวยความยุติธรรมให้แก่คู่ความในคดีเท่านั้น แต่

ศาลจะต้องควบคุมกระบวนการพิจารณาเพื่อคุ้มครองสมาชิกกลุ่มที่โดยสภาพแล้วไม่อาจที่จะคุ้มครองประโยชน์ของตนได้อย่างเต็มที่ รวมทั้งต้องมีการจัดอบรมและกำหนดยุทธศาสตร์ในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติค่านิยมของผู้บังคับใช้กฎหมายและผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมในทางแพ่งไม่ว่าจะเป็นคู่ความ ทนายความ ศาล พยานบุคคล เจ้าหน้าที่ศาลและบุคคลที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ให้ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดในการดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบเดิมที่ให้ความสำคัญเป็นผู้กำหนดทิศทาง การดำเนินคดีตามอำเภอใจ มาเป็นกระบวนการพิจารณาสมัยใหม่อันเป็นนวัตกรรมของกระบวนการวิธีพิจารณาความแพ่งที่มีรูปแบบและแนวความคิดเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เพื่อจัดการเอาผิดเอาเปรียบกันระหว่างคู่ความให้หมดสิ้นไปและเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมอย่างแท้จริง

3. บทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มในประเทศสหรัฐอเมริกา

จากการศึกษาพบว่าในประเทศสหรัฐอเมริกามีรัฐบัญญัติว่าด้วยความเป็นธรรมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Fairness Act of 2005 หรือ CAFA) โดยเพิ่มมาตรการควบคุมกรณีที่มีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความและวางหลักเกณฑ์การทำสัญญาประนีประนอมยอมความโดยวิธีชดใช้ด้วยประโยชน์อย่างอื่นแทนเงินหรือการชดใช้ด้วยบัตรลดราคาแทนเงินสด (Coupon Settlement) โดยเพิ่มหลักเกณฑ์ให้ศาลเข้ามามีบทบาทในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความมากขึ้นซึ่งกำหนดให้ศาลอนุญาตให้ประนีประนอมยอมความได้ต่อเมื่อศาลรับฟังพยานหลักฐานจนพอใจว่าการประนีประนอมยอมความมีความเป็นธรรม มีเหตุผล เพื่อรักษาประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอ และกำหนดให้มีการประเมินมูลค่าของข้อเสนอประนีประนอมประนีประนอมยอมความโดยผู้เชี่ยวชาญพิเศษ (Special Master) โดยให้ศาลกำหนดวันนัดพิจารณาเพื่อไต่สวนสัญญาประนีประนอมยอมความ อีกทั้งยังมีการกำหนดให้ศาลทำคำวินิจฉัยเป็นหนังสือว่าข้อเสนอในสัญญาประนีประนอมยอมความมีความเป็นธรรม มีเหตุผล เหมาะสมกับสมาชิกกลุ่ม จึงจะอนุญาตได้ และกำหนดให้ศาลต้องทำคำวินิจฉัยว่าประโยชน์อย่างอื่นที่ไม่ใช่เงินมีมูลค่าสูงกว่าประโยชน์ที่เป็นตัวเงินหรือไม่ โดยกำหนดให้ศาลมีดุลพินิจในการกำหนดเงื่อนไขในสัญญาประนีประนอมยอมความให้นำเงินจากบัตรลดราคา (Coupon) ที่ไม่มีการไถ่ถอนบริจาคว่าองค์กรการกุศลหรือกองทุนเพื่อผู้บริโภค ดังนั้น กรณีที่สมาชิกกลุ่มไม่นำบัตรลดราคาไปไถ่ถอน จำเลยซึ่งเป็นผู้ประกอบการก็จะไม่ได้รับประโยชน์กลับคืนมาแต่อย่างใด เนื่องจากบัตรลดราคาที่ไม่ได้ถูกนำมาไถ่ถอนจะถูกส่งเข้าองค์กรการกุศลหรือกองทุนเพื่อผู้บริโภคต่อไป

ทั้งนี้ ประเทศสหรัฐอเมริกามีการจัดทำคู่มือตุลาการในการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่เกี่ยวกับการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความ (Guideline) โดยวางแนวทางปฏิบัติว่า

ศาลไม่ควรริบอนุญาตให้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความ ศาลต้องกำหนดวันพิจารณาเพื่อไต่สวนสัญญาประนีประนอมยอมความให้แน่ชัดก่อน ศาลควรแยกขั้นตอนการไต่สวนสัญญาประนีประนอมยอมความออกต่างหาก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่พิจารณาเงื่อนไขของสัญญาได้โดยปราศจากข้อสงสัย บางศาลกำหนดว่า ผู้พิพากษาที่จะมาทำการไต่สวนสัญญาประนีประนอมยอมความจะต้องได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกกลุ่ม และกำหนดให้ศาลต้องตรวจสอบวัตถุประสงค์ในการนำคดีแบบกลุ่มมาฟ้อง เงื่อนไขในสัญญาประนีประนอมยอมความ แผนการบอกกล่าวสมาชิกกลุ่ม ขั้นตอนการประนีประนอมยอมความระหว่างโจทก์และจำเลยให้รอบคอบ และสัญญาประนีประนอมยอมความต้องมีเอกสารที่ระบุรายละเอียดเงื่อนไขของข้อตกลงที่ชัดเจน และศาลต้องแน่ใจว่าสัญญาประนีประนอมยอมความจะเยียวยาสมาชิกกลุ่มได้ทุกประเภท ศาลควรแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญ (Special Master) เพื่อที่จะได้ประเมินมูลค่าของสัญญาประนีประนอมยอมความได้ถูกต้อง ถ้าศาลจะอนุญาตให้ประนีประนอมยอมความ จะต้องกำหนดให้คู่ความแถลงข้อมูลทั้งหมดเกี่ยวกับสัญญาประนีประนอมยอมความให้ศาลทราบ ทั้งนี้ ศาลต้องประเมินข้อตกลงในสัญญาประนีประนอมยอมความโดยมุ่งเน้นไปที่มูลค่าที่แท้จริงในกรณีที่มีการชดใช้ด้วยประโยชน์อย่างอื่นที่ไม่ใช่เงิน

4. ตัวอย่างคดีที่เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา

คดีป้องกันการผูกขาดทางการขนส่งทางอากาศภายในประเทศ (Domestic Air Transportation Antitrust Litigation) แม้จะมีสมาชิกกลุ่มโต้แย้งว่าประโยชน์อย่างอื่นที่ไม่ใช่เงินหรือบัตรลดราคาค่าโดยสารที่จำเลยจะชดใช้ให้สมาชิกกลุ่มมีมูลค่าน้อยมากและมีข้อจำกัดหรือเงื่อนไขในการใช้งานมาก แต่ศาลก็อนุญาตให้ประนีประนอมยอมความ เพราะศาลมีดุลพินิจในการประเมินมูลค่าที่แท้จริงของการประนีประนอมยอมความเนื่องจากการชำระเงินสดซึ่งมีมูลค่าเพียงเล็กน้อยให้แก่สมาชิกกลุ่มแต่ละคนอาจไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ

คดีบริษัทไตรีคบาย จำกัด (Re Direct buy , INC Ruling Re plaintiff' motion for final approve of class settlement) บริษัท ไตรีคบาย จำกัด ให้บริการขายสินค้าลดราคาพิเศษให้แก่สมาชิก โดยสมาชิกต้องจ่ายค่าธรรมเนียมแรกเข้า 2,000 ดอลลาร์หรือ 66,000 บาท (อัตราแลกเปลี่ยน ณ ปัจจุบัน 1 ดอลลาร์เท่ากับ 33 บาท) และค่าธรรมเนียมรายปี 200 ดอลลาร์หรือ 6,600 บาท โดยบริษัท ไตรีคบาย จำกัด มีสมาชิกประมาณ 400,00 คนทั่วประเทศสหรัฐอเมริกา ต่อมาโจทก์ซึ่งเป็นสมาชิกไตรีคบายยื่นฟ้องคดีแบบกลุ่มต่อศาล แต่ก่อนหน้าที่จะยื่นฟ้องคดีได้มีการรวบรวมสมาชิกกลุ่มเพื่อที่จะเจรจาประนีประนอมยอมความกับจำเลย

ศาลพิจารณาคดีนี้และกล่าวว่า ขั้นตอนเรื่องความเป็นธรรมในส่วนของกระบวนการพิจารณาคดีเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมาก ศาลต้องใช้ความระมัดระวังในการพิจารณาเงื่อนไขและรายละเอียดของสัญญาประนีประนอมยอมความเป็นพิเศษมากกว่าปกติเพราะมีการเริ่มเจรจา

ประนีประนอมยอมความกันมาตั้งแต่ก่อนฟ้องคดีแบบกลุ่ม แม้ว่าคดีนี้จะมีผู้พิพากษาเป็นผู้รับผิดชอบเป็นคนกลางในการเจรจาไกล่เกลี่ย แต่ศาลก็เห็นว่ายังไม่ได้มีการเริ่มพิจารณาใด ๆ ในศาล เพียงแต่อยู่ในขั้นตอนการดำเนินคดีในเบื้องต้น ยังไม่ใช้กระบวนการค้นหาความจริงในศาลอย่างเป็นทางการ จึงรีบเกินไปที่จะรับฟังว่าการประนีประนอมยอมความมีความเป็นธรรมแก่สมาชิกกลุ่มทุกคน เมื่อข้อเท็จจริงยังไม่ปรากฏแน่ชัด แต่โจทก์กับจำเลยกลับเร่งรีบเจรจาประนีประนอมยอมความกันเหมือนจะให้คดีจบลงด้วยความรวดเร็ว ศาลจึงเห็นว่าไม่เป็นธรรม

ท่านผู้พิพากษาซึ่งเป็นคนกลางในการเจรจาไกล่เกลี่ยได้ทำบันทึกแสดงความคิดเห็นในคดีนี้ว่า แม้ศาลจะเห็นว่านายความโจทก์จะทุ่มเทกำลังความสามารถอย่างเต็มที่ แต่ศาลก็ยังกังวลในข้อเท็จจริงเรื่องจำนวนเงินค่าเสียหายที่จำเลยต้องชดใช้ให้สมาชิกกลุ่มแต่ละราย ถึงแม้โจทก์จะสัมภาษณ์และตรวจเอกสารแต่ก็ไม่ได้กระทำภายใต้คำสาบานในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาล จึงไม่อาจฟังได้ว่าอยู่บนพื้นฐานของความเป็นธรรมและมีความเสี่ยงที่สมาชิกกลุ่มที่ไม่ปรากฏตัวจะได้รับค่าเสียหายเป็นจำนวนเงินที่ต่ำเกินไป อีกทั้ง โจทก์และจำเลยยังมีความเห็นขัดแย้งกันในประเด็นเรื่องการกำหนดว่าใครบ้างที่จะมีฐานะเป็นสมาชิกกลุ่มที่จะมีสิทธิได้รับผลของการประนีประนอมยอมความ และมีสมาชิกกลุ่มบางส่วนคัดค้านว่าการที่จำเลยตกลงชดใช้ด้วยประโยชน์อย่างอื่นโดยชดใช้เป็นบัตรลดราคาเป็นค่าธรรมเนียมสมาชิกรายปี 200 ดอลลาร์หรือ 6,600 บาท นี้ไม่ได้ให้ประโยชน์กับสมาชิกกลุ่มเลยเพราะมีบางส่วนที่ไม่ต้องการเป็นสมาชิกโตเร็ครบต่อไป และจากการไต่สวนศาลพบว่า ร้อยละ 75 ของสมาชิกโตเร็ครบราย ต่ออายุสมาชิก ส่วนอีกร้อยละ 25 ไม่ต่ออายุสมาชิก คนที่ไม่ได้ต่อสมาชิกก็จะไม่ได้รับประโยชน์ใด ๆ จากการประนีประนอมยอมความเลยแต่กลับเป็นจำเลยที่ได้รับประโยชน์ฝ่ายเดียวเท่านั้นเพราะจำเลยได้เงินเพิ่มขึ้นจากค่าธรรมเนียมการต่ออายุสมาชิกและมีสมาชิกเพิ่มขึ้น ประโยชน์อย่างอื่นซึ่งเป็นเงินค่าธรรมเนียมสมาชิกรายปี 200 ดอลลาร์หรือ 6,600 บาท ที่จำเลยตกลงจะชดใช้ให้สมาชิกจึงไม่ได้แสดงมูลค่าที่แท้จริงที่จำเลยจะต้องจ่าย ดังนั้น ศาลจึงพิจารณาว่าสัญญาประนีประนอมยอมความไม่มีความเป็นธรรมในการเยียวยาความเสียหายให้แก่สมาชิกกลุ่มทุกคนอย่างเพียงพอและเป็นธรรม ศาลจึงไม่อนุญาตให้ประนีประนอม

หากคดีนี้เกิดขึ้นในประเทศไทย และปรับใช้ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) กับเหตุการณ์ดังกล่าว ศาลไทยก็จะพิจารณาเพียงว่าการประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีของคู่ความมีความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่มหรือไม่ ตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาตรา 222/32 แต่ศาลไทยจะไม่สามารถนำข้อเท็จจริงที่คู่ความมีการรวบรวมสมาชิกกลุ่มเพื่อเจรจากันมาตั้งแต่ก่อนฟ้องคดีแบบกลุ่มมาใช้ในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความเพราะร่างกฎหมายไม่ได้บัญญัติให้ชัดเจนว่าศาลนำเรื่องใดมาพิจารณาได้บ้าง และศาลจะต้องพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความอย่างไร และเพียงใด จึงมีแนวโน้มว่า ศาลจะจำกัดตนบทบาทของตนเอง

ไว้โดยไม่ใช้อำนาจสั่งให้คู่ความไปแก้ไขสัญญาประนีประนอมยอมความ หากศาลนำเรื่องดังกล่าวมาพิจารณาแล้วมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ประนีประนอมยอมความ ก็อาจจะเป็นการใช้อำนาจเกินจากที่กฎหมายบัญญัติไว้ อาจทำให้ผู้ร้องเรียนว่าไม่เป็นกลาง จะเห็นว่ารัฐบัญญัติว่าด้วยความเป็นธรรมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Fairness Act of 2005 หรือ CAFA) ของประเทศสหรัฐอเมริกาให้อำนาจศาลเข้าไปมีบทบาทในการใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวางในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความ ศาลสามารถนำข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นก่อนฟ้องคดี ตั้งแต่เริ่มต้นที่มีการเจรจากันมาใช้พิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความได้

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. ควรปรับปรุงแก้ไขบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้มีความชัดเจน

ควรมีการปรับปรุงแก้ไขร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประนีประนอมยอมความและการประนีประนอมยอมความโดยวิธีชดใช้ด้วยสิ่งอื่นที่มีใช้เงินเพื่อที่ศาลจะได้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง โดยการเพิ่มเติมหลักเกณฑ์ กระบวนการ รายละเอียดและขอบเขตบทบาทของศาลในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มให้ชัดเจนเพื่อให้ศาลมีแนวทางในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มโดยมีมาตรฐานเดียวกันโดยการออกเป็นข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา และควรแก้ไขปรับปรุงร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) โดยการเพิ่มเติมเครื่องมือในการช่วยเหลือศาลในการตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานในคดีโดยให้ศาลมีอำนาจสั่งเจ้าพนักงานศาลซึ่งมีกฎหมายบัญญัติเป็นพิเศษดังเช่นเจ้าพนักงานคดีหรือผู้เชี่ยวชาญพิเศษ (Special Master) ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกซึ่งมีความรู้ความสามารถทางด้านเศรษฐศาสตร์ บัญชีหรือการบริหารธุรกิจ โดยบุคคลดังกล่าวต้องอยู่ในความรับผิดชอบของศาลมาเป็นผู้ช่วยศาลโดยได้รับค่าใช้จ่ายจากคดีดังกล่าวมาเป็นผู้ช่วยศาลในการพิจารณาความเป็นไปได้ของการปฏิบัติตามสัญญาประนีประนอมยอมความ เพื่อให้ศาลใช้ข้อมูลเพื่อประกอบการพิจารณาเปรียบเทียบผลประโยชน์ที่สมาชิกกลุ่มได้จากการประนีประนอมยอมความ เพื่อให้ศาลมีข้อมูลที่สมบูรณ์ในการพิจารณาอนุญาตให้มีการประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มและเพื่อช่วยศาลตรวจสอบประเมินมูลค่าของข้อตกลงประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มได้อย่างถูกต้องแม่นยำและเพื่อให้แน่ใจว่าศาลจะสามารถใช้อำนาจได้อย่างถูกต้องและเที่ยงธรรม ควรกำหนดรายละเอียดของการดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องไว้ด้วย และควรมีการนำรัฐบัญญัติว่าด้วยความเป็นธรรมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Fairness Act of 2005 หรือ CAFA) ของประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งกฎหมายกำหนดขั้นตอนให้มีการพิจารณาเรื่องการประนีประนอมยอมความโดยการชดใช้ด้วยบัตรลดราคาเป็นขั้นตอนต่างหากอีกขั้นตอนหนึ่งย่อมจะทำให้ศาลต้องพิจารณา

อย่างรอบคอบ โดยการกำหนดให้ศาลเข้าไปมีบทบาทในเชิงรุกในการพิจารณาข้อตกลง ประนีประนอมยอมความโดยการชดใช้ด้วยบัตรลดราคาว่ามีความเป็นธรรม สมเหตุสมผลและเหมาะสมแก่สมาชิกกลุ่ม และกำหนดให้ศาลต้องทำคำวินิจฉัยเป็นหนังสือในเรื่องดังกล่าวให้ชัดเจนด้วย โดยเป็นการคุ้มครองสมาชิกกลุ่มเพื่อให้สามารถตรวจสอบการพิจารณาของศาลได้

2. ควรจัดทำคู่มือปฏิบัติราชการของตุลาการส่วนวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคแบบกลุ่ม

เนื่องจากที่ประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติมีมติรับหลักการร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) แล้ว ในขณะนี้จึงอยู่ในกำหนดเวลาแปรญัตติ หากในอนาคตร่างกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีผลใช้บังคับเพื่อให้บริโภคจำนวนมากที่ได้รับความเสียหายภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกันได้รับการดำเนินคดีเพียงครั้งเดียว อันจะเป็นการช่วยประหยัดเวลา ค่าใช้จ่าย และช่วยลดความซ้ำซ้อนในการดำเนินคดีในชั้นศาล ป้องกันผลขัดแย้งของคำพิพากษา และลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่การพิจารณาของศาลอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของศาลเป็นไปในมาตรฐานและแนวทางเดียวกัน อันจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาในเชิงบูรณาการในการปฏิบัติหน้าที่ในการพิพากษารอคดีของศาล สำนักงานศาลยุติธรรมจึงควรแต่งตั้งคณะทำงานจัดทำคู่มือปฏิบัติราชการของตุลาการส่วนวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มให้สอดคล้องกับร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) โดยควรรวบรวมสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มที่มีได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีได้อย่างเป็นธรรมสมดังเจตนารมณ์ของกฎหมาย

3. ควรจัดอบรมผู้พิพากษา

สำนักงานศาลยุติธรรมควรมีการจัดอบรม ให้ความรู้และกำหนดยุทธศาสตร์ในการกำหนดให้ศาลใช้บทบาทในเชิงรุกในการพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเพื่ออำนวยความสะดวกยุติธรรมในทางศาลอย่างแท้จริง ทั้งนี้ ควรมีการให้ความรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องและประชาชนทั่วไปโดยการโฆษณาหรือประชาสัมพันธ์เพื่อให้เข้าใจว่าบทบาทในเชิงรุกของศาลหมายความว่าอย่างไรและศาลมีบทบาทเชิงรุกได้แค่ไหนเพียงใด โดยต้องให้ประชาชนทราบว่า บทบาทในเชิงรุกของศาลไม่ใช่การกำหนดให้ศาลมีหน้าที่แสวงหาข้อเท็จจริงทั้งหมดในคดีเสียเอง โดยคู่ความและทนายความไม่มีภาระการพิสูจน์ใด ๆ หลักการเรื่องภาระการพิสูจน์ยังคงเป็นไปตามกฎหมายซึ่งเป็นคนละกรณีกับบทบาทศาล มิเช่นนั้นจะเกิดความเข้าใจผิดดังเช่นในคดีผู้บริโภคเนื่องจากผู้บริโภคที่ฟ้องคดีด้วยตัวเองโดยไม่มีทนายความมักเข้าใจว่าศาลจะให้ความคุ้มครองและปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง เมื่อผลแห่งคดีไม่เป็นไปตามที่ตนคิดก็เกิดการร้องเรียนว่าศาลปฏิบัติหน้าที่ไม่ถูกต้อง

การดำเนินคดีแบบกลุ่มย่อมมีผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องในคดีเป็นจำนวนมากไม่ว่าจะเป็นคู่ความ สมาชิกกลุ่มซึ่งได้รับความเสียหายภายใต้ข้อกฎหมายและข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันซึ่งอาจมีจำนวนมากและอาจมีคำร้องคำขอที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมากเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ ศาลที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาจึงต้องมีความเชี่ยวชาญในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นพิเศษ คุณสมบัติของศาลที่ทำการพิจารณาพิพากษาคดีแบบกลุ่มจึงมีความสำคัญเพราะจะทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีและการบริหารจัดการคดีแบบกลุ่มเป็นไปด้วยความรวดเร็ว สะดวกและเป็นธรรม เนื่องจากการทำสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มอาจมิใช่การสิ้นสุดปัญหาอย่างเช่นในคดีแพ่งสามัญ แต่อาจกลายเป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาเนื่องจากมีสมาชิกกลุ่มซึ่งได้รับผลกระทบจากคำพิพากษตามยอมในคดีผู้บริโภคแบบกลุ่มเป็นจำนวนมากจึงอาจมีคำร้องคำขอและคำคัดค้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก ดังนั้น การให้ศาลใดมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแบบกลุ่มจึงมีความสำคัญมาก เนื่องจากในอนาคตเมื่อร่างกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีผลใช้บังคับ ศาลจะได้เข้ามามีบทบาทในเชิงรุกในการพิจารณาพิพากษาคดีและพิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มที่ไม่มีโอกาสเข้ามาต่อสู้คดีด้วยตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- ชาญณรงค์ ปราณีจิตต์. (2551). *การค้นหาคำความจริงในคดีผู้บริโภค*. กรุงเทพฯ: วิทยุชน.
- ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2521). *ศาลกับพยานบุคคล*. กรุงเทพฯ: นำอักษรการพิมพ์.
- ธานิศ เกศพิทักษ์. (2451). *คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค*. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตสภา.
- น้ำแท้ มีบุญสร้าง. (2554). *การดำเนินคดีแบบกลุ่ม*. กรุงเทพฯ: สูตรไพศาล.
- พิพัฒน์ จักรางกูร. (2543). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งภาค 1*. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.
- วรรณชัย บุญบำรุง, ธนฤต วรรณชชากุล และสิริพันธ์ พลรบ. (2556). *หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเล่ม 1*. กรุงเทพฯ: วิทยุชน.
- โสภณ รัตนกร. (2551). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.
- วิชัย อริยะนันท์ และคณะ. (2549). *การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) เสนอต่อคณะกรรมการกฤษฎีกา* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกฤษฎีกา.

ภาษาต่างประเทศ

Gerhard Walter. (2001). *Mass tort litigation in Germany and Switzerland*. Fourth Edition. Prentice Hall International (UK) LTD.

Henry Campbell. (2009). *Black's Law Dictionary Ninth Edition*. West Publishing Co. Federal Rule of Civil Procedure 23.

Class Action Fairness Act of 2005.

Federal Court of Australia Act 1976.

CAFA impose a heightened level of scrutiny in reviewing coupon settlements. Retrieved April 30, 2013,

from http://www.americanbar.org/content/dam/aba/administrative/litigation/materials/sac2013/sac_2013/46_buy_this_all_natural.authcheckdam.pdf.

Judges! Stop deferring to class-action lawyers. Retrieved April 30, 2013, from <http://scholarship.law.georgetown.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2281&context=facpub>.

Litigation management & attorney fee analysis blog : Attorney fee analysis & litigation management lawyer : Barger & Wolen law firm : Litigation management, legal fees, billing guidelines. Retrieved April 30, 2013, from <http://www.litigationmanagementblog.com>.

Supreme Court ruling in *Ortiz v. Fiberboard Corporation*. Retrieved April 30, 2013, from <http://www.law.cornell.edu/supct/html/97-1704.ZS.html>.

The consumer class action bill of rights in CAFA is a mistake, say this law review article. Retrieved April 30, 2013, from <http://www.cafalawblog.com/legal-publications-and-articles/the-consumer-class-action-bill-of-rights-in-cafa-is-a-mistake-says-this-law-review-article>.

Improving The Class Action Settlement Process: Little Things Mean a Lot. Retrieved July 17, 2013, from <http://groups.law.gwu.edu/LR/ArticlePDF/79-2-Morrison.pdf>.

Managing Class Action Litigation: A Pocket Guide for Judges. Retrieved July 17, 2013, from [http://www.fjc.gov/public/pdf.nsf/lookup/ClassGd3.pdf/\\$file/ClassGd3.pdf](http://www.fjc.gov/public/pdf.nsf/lookup/ClassGd3.pdf/$file/ClassGd3.pdf).

The Role of the Judge in Non-Class Settlements. Retrieved July 17, 2013, from
<http://digitalcommons.law.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6009&context=lawreview>

The Expanding Role of Judge in Settlement and Beyond. Retrieved July 17, 2013, from
<http://moritzlaw.osu.edu/epub/mayhew-hite/2012/05/the-expanding-role-of-judges-in-settlement-and-beyond/>

United States District Court For The District Of New Jersey. Civil Action No.:09-cv-2413 MDL Docket No.:2094. Retrieved August 21, 2013, from
<http://www.perkinscoie.com/files/uploads/documents/food%20litigation%20newsletter/Cheerios.pdf>

Coupon Settlements Play Continuing Role in Class Action Litigation After CAFA .
Retrieved July 27, 2013,
from http://www.americanbar.org/content/dam/aba/administrative/litigation/materials/sac2013/sac_2013/46_buy_this_all_natural.authcheckdam.pdf